

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. kovo 2 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė), Donato Šerno ir Jūratės Varanauskaitės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos biudžetinės įstaigos globos namų „Užuovėja“, kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gegužės 24 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo J. P. ir D. P. prevencinį ieškinį atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujama biudžetinės įstaigos globos namų „Užuovėja“, trečiasis asmuo, nepareišiantis savarankiškų reikalavimų, Lietuvos valstybė, atstovaujama Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos (dabar Nacionalinė žemė tarnyba prie Aplinkos ministerijos), dėl uždraudimo atlikti veiksmus.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių prevencinį ieškinį dėl veiksmų, kuriais siekiama gyvenamosios paskirties patalpoje vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą, uždraudimo, taip pat žalos grėsmės ir žalai nustatyti įrodymų vertinimo taisyklės, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovo J. P. ir D. P. patikslintu prevenciniu ieškiniu prašė uždrausti atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujama biudžetinės įstaigos globos namų „Užuovėja“, žemės sklype, esančiame (duomenys neskelbtini), ir bute – patalpoje, esančioje (duomenys neskelbtini), nepakeitus patalpų paskirties (pogrupo), vykdyti asmenų su psichikos negalia grupinio gyvenimo namų veiklą ir ieškovo naudai priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovo nurodo, kad jiems bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise priklauso butas, esantis (duomenys neskelbtini), ir 1/2 dalis minėto žemės sklypo; kita 1/2 dalis žemės sklypo, taip pat butas, esantis Vilniuje, (duomenys neskelbtini), nuo 2020 metų priklauso Lietuvos valstybei. Žemės sklypą patikėjimo teise valstybė perdavė valdyti trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, Nacionalinei žemės tarnybai prie Žemės ūkio ministerijos (dabar Nacionalinė žemė tarnyba prie Aplinkos ministerijos), o butą – atsakovei. 2020 m. gruodžio mėnesį atsakovė išplatino viešą pranešimą, kad turtas bus naudojamas ilgalaikei socialinei globai teikti, steigiant grupinio gyvenimo namus suaugusiems asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia, šiuose namuose galės gyventi ne daugiau kaip dešimt asmenų (moterų). 2021 m. kovo 30 d. ieškovo atstovai kreipėsi į atsakovę dėl tikslesnės informacijos apie ginčo turte planuojamą vykdyti veiklą pateikimo. 2021 m. balandžio 15 d. rašte „Dėl informacijos pateikimo“ atsakovė nurodė, kad steigiamuose grupinio gyvenimo namuose planuojama apgyvendinti devynias ne aukštesnio kaip 40 procentų darbingumo lygio moteris, turinčias intelekto ir (ar) psichikos veiklos sutrikimų, neturinčias nustatyto slaugos poreikio.
4. Ieškovo nuomone, atsakovės ketinama vykdyti veiklą būtų vykdoma neteisėtai ir dėl šios veiklos jiems galėtų būti padaryta žala. Atsakovė turi pakeisti nekilnojamojo turto paskirtį, nes sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veikla pagal galiojančius teisės aktus negali būti vykdoma gyvenamosios (dviejų butų) paskirties pastate. Ieškovo gyvenimo sąlygos pablogėtų ir pasidarytų nesaugios, moterų apgyvendinimas neįmanomas pakeiktų ir ieškovo valdomo turto vertę, kadangi parduoti butą dvibučiame name, kuriame veikia grupinio gyvenimo namai sutrikusios psichikos asmenims, būtų labai sunku ar net neįmanoma. Nėgama to, apie ketinimą vykdyti veiklą ieškovo buvo netinkamai informuoti ir nebuvo gautas jų, kaip žemės sklypo bendraturčių, sutikimas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2022 m. sausio 10 d. sprendimu prevencinį ieškinį tenkino ir uždraudė atsakovei žemės sklype ir bute, nepakeitus patalpų paskirties (pogrupo), vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą, paskirstė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
6. Teismas, įvertinęs bylos medžiagą, konstatavo, kad ieškovo byloje įrodė faktus ir aplinkybes, jog jiems ateityje gali būti padaryta reali žala dėl globos namų tikėtinų neteisėtų veiksmų.
7. Teismas nustatė, kad ieškovo buto bendras plotas yra 169,19 kv. m., ginčo buto – 191,37 kv. m., abiejų butų naudojimo paskirtis – gyvenamoji (butų). Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. D1-713 dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.03:2017 „Statinių klasifikavimas“ patvirtintą statybos techninio reglamento STR 1.01.03:2017 „Statinių klasifikavimas“ (toliau – STR) 5 punktą, pastatas priskiriamas vienai ar kitai paskirties grupei (pogrupiui), jeigu jo visas bendrasis plotas arba didžiausioji jo dalis naudojama tai paskirtčiai. Šiuo atveju didesnė pastato dalis tenka ginčo butui, todėl, pakeitus ginčo patalpų paskirtį, būtų keičiama viso pastato, tokiu atveju ir ieškovo buto, paskirtis, tačiau pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 47 straipsnio 1 dalies 1 punktą, statinių naudotojai privalo naudoti statinį (jo patalpą) pagal paskirtį. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimu Nr. 1178 patvirtintą Statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį atvejų ir tvarkos aprašą (toliau – ir Aprašas) 3 punktą, gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trijų ir daugiau butų) name ar jo patalpose nepakeitus paskirties galima kita stacionarinė globos veikla, taikoma tik grupinio gyvenimo namų veiklai, bendruomeninių vaikų globos namų veiklai ir savarankiško gyvenimo namų veiklai. Tačiau nagrinėjamu atveju ginčo bute planuojama ne grupinio gyvenimo namų veikla, o sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veikla.

8. Teismo vertinimu, Aprašo 3 punkto negalima aiškinti plačiai, be to, ir Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus 2 redakcija (toliau – ir EVRK) išskiria į atskira kategoriją sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą (EVRK 87.20, 87.30, 87.90 kodai). Sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veikla nepatenka į pirmiau nurodytą Aprašo reglamentaviną, kai nereikia keisti pastato paskirties. Jei patalpa yra dvibučiame name, kuriame esantys du butai priklauso skirtingiems asmenims, atsižvelgiant į galiojančių teisės aktų reikalavimus, keičiant paskirtį, planuojant vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą, visais atvejais yra reikalingas kito buto savininkų rašytinis sutikimas (Aprašo 10 punktas, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.75 straipsnio 1 dalis).
9. Teismas pažymėjo, kad sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklai ginčo bute vykdyti būtina keisti paskirtį ir tam gauti ieškovo sutikimą, tačiau ieškovo nurodo tokio sutikimo neduodantys, todėl atsakovės viešai deklaruoti planai nuo 2021 m. gegužės mėn. vėliau nuo 2021 m. rugsėjo mėn. aplanuoti ginčo bute devynias sutrikusios psichikos moteris grupinio gyvenimo namų veiklai vykdyti vertintini kaip atsakovės pasirengimas atlikti neteisėtus veiksmus.
10. Teismas pripažino, kad ieškovai pagrįstai gina savo ir savo nepilnamečio vaiko teises, siekdami turėti lygias teises su visais asmenimis, jokia neigiamu diskriminacija byloje nenustatyta. Atsakovė, turėdama pareigą rūpintis sutrikusios psichikos asmenų gerove, turi itin atsakingai, apgalvotai ir laikydamosi įstatymo nuostatų rinktis turtą savo veiklai vykdyti.
11. Apibendrinęs išdėstytus argumentus, teismas konstatavo, kad ieškovai byloje įrodė atsakovės tikėtinus neteisėtus veiksmus ir kad dėl jų gali atsirasti jiems reali žala, jų teisių pažeidimas, todėl yra pagrindas prevencinį ieškinį tenkinti uždraudžiant atsakovei jos įsigytame žemės sklype ir ginčo bute, nepakeitus patalpų paskirties (pogrupo), vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą.
12. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2022 m. gegužės 24 d. nutartimi paliko nepakeistą Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. sausio 10 d. sprendimą.
13. Kolegija, įvertinusi teisinį reglamentaviną, sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentais, jog, atsakovė, norėjusi bute apgyvendinti asmenis, turinčius psichikos negalią, turėjo pakeisti ginčo patalpos paskirtį. Remiantis STR, gyvenamieji pastatai pagal tipą skirstomi į pogrupius: gyvenamosios paskirties (vieno buto) pastatai – skirti gyventi vienai šeimai; gyvenamosios paskirties (dviejų butų) pastatai – skirti gyventi dviem šeimoms; gyvenamosios paskirties (trijų ir daugiau butų (daugiabučiai) pastatai – skirti gyventi trimis šeimoms ir daugiau; gyvenamosios paskirties (įvairių socialinių grupių asmenims) pastatai – skirti gyventi įvairių socialinių grupių asmenims (bendrabučiai, vaikų namai, prieglaudos, globos namai, šeimos namai, vienuolynai ir pan.). Aprašo II skyrius apibrėžia, kokia ekonomine veikla galima užsiimti gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trijų ir daugiau butų) name ar jo patalpose, nepakeitus paskirties. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK 2 red.) nustato ekonominės veiklos rūšį: „Q87.20 Stacionarinė protiškaici atsilikusių, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės ligomis globos veikla“. Aiškinamosiose pastabose nurodyta, kad į šią klasę įeina proto negalia turinčių asmenų, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės ligomis stacionarinės globos paslaugų, išskyrus licencijuotą gydymą ligoninėse, teikimas, tarp jų – sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veikla. Taigi atsakovės norima vykdyti ekonominę veiklą pagal klasifikatorių patenka į Q87.20 klasę, todėl jos vykdyti nepakeitus patalpų paskirties negalima.
14. Kolegija, vadovaudamasi CK 4.75 straipsnio 1 dalimi, Statybos įstatymo 27 straipsnio 1 dalimi, 27 straipsnio 5 dalies 4 punktu, minėtomis Aprašo nuostatomis, konstatavo, kad prieš norėdama pradėti veiklą, atsakovė turėjo pakeisti patalpos paskirtį ir tam gauti ieškovo (bendraturčių) sutikimą. Byloje nebuvo pateikta įrodymų, kurie pagrįstų, kad atsakovė įvykdė arba pradėjo vykdyti šiuos teisės aktuose nustatytus reikalavimus.
15. Nors faktiškai moterys dar nebuvo apgyvendintos bute, tačiau iš atsakovės informacinio pobūdžio pranešimų, pradėtų remonto darbų, pozicijos teismo ginčo metu kolegija nustatė, kad realiai buvo ketinama tai atlikti artimiausiu metu, t. y. atsakovė rengėsi atlikti neteisėtus veiksmus – ieškovams nedavus sutikimo, atsakovė negalėjo pakeisti patalpų paskirties, nepakeitus patalpų paskirties nebuvo galima vykdyti atsakovės planuotos ekonominės veiklos. Ieškovai įrodė vieną iš prevencinio ieškinio sąlygų – būsimus realiai planuojamus atsakovės neteisėtus veiksmus.
16. Kolegija sutiko, kad realios žalos atsiradimo tikimybės pareiškus prevencinį ieškinį negalima remti vien prielaidomis. Tačiau asmenų su psichikos negalia nediskriminavimas užtikrinamas ne neigiant medicininę tikrovę (asmenų su psichikos negalia elgesys vertinamas kaip neprognozuojamas, tačiau jis gali būti kontroliuojamas medicininėmis priemonėmis, bet tokia informacija ieškovams nepateikta dėl asmens duomenų apsaugos), o teisėtai būdais pagal kiekvieno neįgalaus asmens būklę įgyvendinant asmenų integraciją į visuomenę, valstybei imantis atitinkamų priemonių, kad būtų pasiekti 2006 m. gruodžio 13 d. Niujorke priimtų Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvusio protokolo (ratifikuoti 2010 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas įstatymu Nr. XI-854 (toliau – ir Konvencija) tikslai. Atsakovė nenurodė, kad jos globojamų asmenų, turinčių psichinių sutrikimų, apgyvendinimas būtent ginčo bute yra vienintelis būdas valstybei įgyvendinti priimtus tarptautinius įsipareigojimus, ypač įvertinus atsakovės neginčijamus bylos duomenis apie ginčo turto vietoj individualių namų įsigijimo aplinkybes (Konvencijos 19 straipsnis).
17. Kolegija pripažino, jog ieškovai byloje gynė ne tik savo teises, bet ir nepilnamečio vaiko interesus, kad jam būtų suteikta geriausia aplinka raidai. Priimant sprendimus, kurie gali tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti vaiką, reikia vadovautis geriausių vaiko interesų prioriteto principu. Šioje situacijoje svarbu tai, jog vaikui gyvenant šalia didelės grupės asmenų, turinčių psichikos sutrikimų, naudojantis bendru balkonu, namo kiemu, tai gali daryti įtaką besiformuojančiai vaiko psichinei sveikatai, kelti stresą, padidinti emocinius vaiko sunkumus, dėl to vaiko tėvai turėtų imtis skubių ir neatidėliotinų priemonių pasikeitusiai vaiko įprastinei aplinkai subalansuoti.
18. Kolegija pritarė ieškovo argumentams, kad jie patirs realią žalą dėl galimybės naudoti jiems priklausančią turtą pagal paskirtį nebuvimo (apsunkinimo), tokio turto vertės sumažėjimo (pakeitus turto paskirtį). STR 5 punkte nustatyta, kad pastatas priskiriamas vienai ar kiti paskirties grupei (pograpiui), jeigu jo visos bendrasis plotas arba didžiausioji jo dalis naudojama tai paskirčiai. Kai pastatą sudaro įvairios paskirties patalpos, suformuotos ar numatomos suformuoti kaip atskiri nekilnojamojo turto objektai, pastato paskirtis nustatoma tokia tvarka: pirmiausia nustatoma pastato paskirties grupė pagal didžiausią atskirų paskirties grupių patalpų, suformuotų ar numatomų suformuoti kaip atskirų nekilnojamojo turto objektų, suminių bendrąjį plotą. Tada nustatomas paskirties grupės pogrupis pagal didžiausią visų tos paskirties grupės pogrupių patalpų, suformuotų ar numatomų suformuoti kaip atskirų nekilnojamojo turto objektų, bendrąjį suminį plotą. Taigi, norint pakeisti patalpos paskirtį, turėtų būti keičiama viso pastato, t. y. ir ieškovams priklausančio buto, paskirtis, kadangi atsakovei priklausanči pastato dalis yra didesnė. Tokiu atveju patalpos taptų nebe gyvenamosios (dviejų butų) paskirties, t. y. pritaikyto gyventi šeimoms, o gyvenamosios (pritaikytos gyventi socialinėms grupėms) paskirties, t. y. pritaikyto gyventi įvairių socialinių grupių asmenims. Asmenų su psichiniais sutrikimais, apgyvendinimas sukeltų žalą ieškovo valdomam turtui, apsunkintų galimybę vėliau tokį butą, kuris yra pritaikytas gyventi ne šeimoms, o įvairioms socialinėms grupėms, parduoti, nes tai sumažintų potencialių pirkėjų ratą.
19. Kolegijos vertinimu, tenkinus prevencinį ieškinį, buvo apsaugotos ieškovo, kaip bendraturčių, teisės. Iš byloje surinktų duomenų akivaizdu, jog ieškovai neketino duoti sutikimo tam, kad būtų pakeista patalpos paskirtis, o sutikimas, remiantis įstatymais, yra būtinas, taip pat byloje nėra pateiktų įrodymų, jog atsakovė atliko kokius nors veiksmus tam, jog būtų pakeista patalpų paskirtis. Atsakovės veiksmai, tokie kaip informacijos apie moterų apgyvendinimą bute artimiausiu metu paskelbimas bei remonto darbų buto pritaikymui atlikimas, suponuoja ne ką kitą, o tai, jog atsakovė ketino realiai atlikti veiksmus, kuriuos atlikti draudžia įstatymai. Atlikus tokius veiksmus (nepakeitus buto paskirties ir bute vis tiek apgyvendinus moteris), būtų padaryta žala ieškovo kaip bendraturčių teisėms.
20. Kolegija, atsižvelgdama į nustatytas aplinkybes, nepripažino, kad ieškovo reikalavimai buvo grindžiami vien diskriminacija ir nepagrįstomis baimėmis, nes dėl atsakovės planuojamų atlikti neteisėtų veiksmų kilo realus pavojus ieškovo turiniams interesams, taip pat grėsmė, jog bus

pažeista jų teisė į privatų gyvenimą (jei būtų filmuojama teritorija) ar padaryta žala vaiko interesams. Kolegijos nuomone, potenciali žalos grėsmė ieškovų buvo įrodyta.

III. Kasacinio skundo ir atsilepimo į jį teisiniai argumentai

21. Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gegužės 24 d. nutartį ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. sausio 10 d. sprendimą ir klausimą išspręsti iš esmės – ieškinį atmesti, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 21.1. Po skundžiamos nutarties priėmimo pasikeitė teisinis reguliavimas. Pakeitimu buvo išplėsta Aprašo 3.21 punkte nurodyta kategorija „kita stacionarinė globos veikla“ (Q87), pagal kurią leidžiama gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trijų ir daugiau butų) name ar jo patalpoje, nepakeitus paskirties, vykdyti veiklą, į ją įtraukiant ir stacionarinę protiškaici atsilikusių, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės ligomis globos veiklą (Q87.20). Šis pakeitimas įteina galimybę vykdyti proto ir (ar) psichikos negalią turinčių asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą gyvenamosios paskirties name, nepakeitus šio namo paskirties. Be to, remiantis Aprašo 10 punktu, vykdamas minėtą veiklą dviejų butų gyvenamajame name, kito buto savininko rašytinis sutikimas nėra privalomas.
- 21.2. Palikus galioti teismų procesinius sprendimus, būtų įteinta ir patvirtinta neteisinga prielaida, kad visi asmenys, turintys proto ir (ar) psichikos negalią (nepriklausomai nuo šios negalios lygio), yra laikomi keliančiais grėsmę visuomenei.
- 21.3. Aplinkybė, kad visų proto ir (ar) psichikos negalią turinčių asmenų elgesys yra neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei, negali būti laikoma aplinkybe, kuri yra žinoma bet kuriam protingam, vidutinio išprusimo žmogui ir dėl kurios ginčas objektyviai yra negalimas. Teismams privalo būti žinoma, kad psichikos negalią turintys asmenys gali būti apgyvendinti proto ir (ar) psichikos negalią turinčių asmenų grupinio gyvenimo namuose ir ar tokie asmenys gali kelti grėsmę ieškovų (ir jų nepilnamečio vaiko) interesams.
- 21.4. Tam, kad prevencinis ieškiny būtų patenkintas [CK 6.255 straipsnio](#) 1 dalies pagrindu, neužtenka įrodyti, kad yra atliekami (bus atlikti) neteisėti veiksmai, būtina įrodyti ir tai, jog dėl šių veiksmų atlikimo kyla realus pavojus, kad ateityje gali būti padaryta žalos. Neįrodžius realios ir pagrįstos žalos tikimybės, prevencinis ieškiny negalėjo būti patenkintas, kadangi nebuvo pagrindo pripažinti esant šią būtiną prevencinio ieškiny tenkinimo sąlygą.
- 21.5. Teismai pažeidė Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymą (2 straipsnio 1 ir 5 dalys, 5 straipsnis), t. y. teismai pripažino, kad tokie asmenys negali gyventi greta sveikų asmenų dėl tariamai keliamos grėsmės.
- 21.6. Teismams pripažinus, kad proto ir (ar) psichikos negalią turinčių asmenų elgesys yra neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei, buvo užkirstas kelias įtraukti tokius asmenis į visuomenę, o tai lėmė Konvencijos 19 straipsnyje įtvirtintų įsipareigojimų pažeidimą.
- 21.7. Teismo pripažinimas, kad visuomenės grupė – asmenys, turintys proto ir (ar) psichikos negalią, negali gyventi kaimynystėje su sveikais asmenimis vien dėl to, kad jie turi negalią, pažeidė lygių teisių principą iš esmės. Teismai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos aiškinant diskriminaciją.
- 21.8. Teismams pripažinus, kad asmenys, turintys proto ir (ar) psichikos negalią yra pavojingi, todėl negali gyventi kaimynystėje su negalios neturinčiais asmenimis, kadangi esą keltų jiems grėsmę, buvo pažeistas Konvencijos 19 straipsnis, įpareigojantis valstybes nares sudaryti negalią turintiems asmenims sąlygas būti visiškai įtrauktiems į bendruomenę bei dalyvauti joje.
- 21.9. Teismai netinkamai taikė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – [ir CPK](#)) 182 straipsnį, reglamentuojantį atleidimą nuo įrodinėjimo, t. y. klaidingai pripažino, kad sutrikusios psichikos asmenų elgesys yra neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei ir kad ši aplinkybė yra visuotinai žinoma aplinkybė. Bylą nagrinėję teismai atleido ieškovus nuo vienos iš būtinų prevencinio ieškiny patenkinimo sąlygų – realios bei pagrįstos žalos tikimybės – įrodinėjimo, ir patenkino prevencinį ieškinį nesant visų būtinų šio ieškiny patenkinimo sąlygų.
- 21.10. Teismai padarė esminį proceso normų (t. y. [CPK](#) 178, 182 straipsnių), reglamentuojančių įrodinėjimą ir atleidimą nuo įrodinėjimo, pažeidimą. Teismai klaidingai pripažino, kad sutrikusios psichikos (netiesiogiai ir proto negalią turinčių) asmenų neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei elgesys yra visuotinai žinoma aplinkybė, kurios įrodinėti nereikia, ir šia klaidingai konstatuota išvada vadovavosi priimdami procesinius sprendimus.
22. Atsiliepimu į atsakovės kasacinį skundą ieškovai prašo atmesti kasacinį skundą, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:
- 22.1. Pasikeitęs teisinis reglamentavimas po skundžiamų sprendimų priėmimo nepatenka į nė vieno kasacijos pagrindo taikymo sritį. Pasikeitęs teisinis reglamentavimas nesudaro pagrindo panaikinti teismų sprendimus, kurie buvo teisėti ir pagrįsti priimti galiojančio teisinio reguliavimo kontekste.
- 22.2. Vien Aprašo pakeitimas nereiškia, kad atsakovės ketinama vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą tampa teisėta. Aprašo 3 punkte nustatyta, kad gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trijų ir daugiau butų) name ar jo patalpose, nepakeitus paskirties, neįrengus papildomo įėjimo, tam tikrų kategorijų veikla yra galima tik tuo atveju, jeigu ji nedaro žalos bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiam turtui (jei jis yra) ir gyvenamajai aplinkai, nepažeidžia trečiųjų asmenų gyvenimo ir veiklos sąlygų. Ieškovams byloje įrodžius, kad atsakovės ketinama vykdyti veiklą pažeidžia (blogina) ieškovų gyvenimo sąlygas, atsakovė pagal Aprašo nuostatas bet kuriuo atveju neturi teisės vykdyti tokios veiklos, nepakeitusi turto paskirties.
- 22.3. Apeliacinio teismo nutartyje nėra kalbama apie [CPK 182 straipsnio](#) taikymą šioje byloje ir (ar) ieškovų atleidimą nuo įrodinėjimo pareigos.
- 22.4. Pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvai neleidžia konstatuoti, kad teismas būtų netinkamai taikęs [CPK](#) 178 ir 182 straipsnių nuostatas, o kasacinio skundo teiginys, jog teismas pripažino, kad visi proto ir (ar) psichikos negalią turintys asmenys yra neprognozuojami ir keliantys grėsmę, neatitinka sprendimo turinio.
- 22.5. Neginčytinas faktas, kad psichikos sutrikimų gali būti įvairių, dėl to tam tikrais atvejais tokių sutrikimų turintys asmenys dėl savo būklės ir neprognozuojamo elgesio gali kelti grėsmę aplinkiniams. Ši aplinkybė savaime neleidžia konstatuoti kokios nors neįgalųjų (psichikos sutrikimų) turinčių asmenų diskriminacijos, kadangi jų būklė objektyviai suponuoja būtinumą siekti pusiausvyros tarp visuomenės saugumo užtikrinimo ir žmogaus teisių nepažeidžiančios pagalbos sistemos sutrikusios psichikos asmenims sukūrimo.
- 22.6. Sutrikusios psichikos asmenų globos įstaigų veikla pagal galiojančius teisės aktus yra griežtai reglamentuojama ir toks reglamentavimas negali būti aiškinamas plačiai. Grupinio gyvenimo globos namų veikla proto psichikos negalią turintiems neįgaliesiems suaugusiems turi būti vykdoma tik jų poreikiams pritaikytose patalpose, tam yra parengtas tipinis tokio statinio statybos projektas (pagal Socialinės globos normų aprašą asmenys, kuriems nustatytas specialus nuolatinės priežiūros ar nuolatinės pagalbos poreikis

apskritai negali būti apgyvendinami grupinio gyvenimo namuose). Nurodytu atveju sutrikusios psichikos grupinio gyvenimo namų veiklą atsakovė ketino vykdyti objekte, visiškai nepritaikytame tokiai veiklai.

- 22.7. Atsakovė bylos nagrinėjimo metu nepaneigė ieškovų prevenciniame ieškinyje nurodytos aplinkybės, jog ginčo bute planuojamiems apgyvendinti sutrikusios psichikos asmenims yra būtinas nuolatinis ar specialusis slaugos poreikis, reikalinga speciali nuolatinė priežiūra (pagalba), kad jie negali visiškai savarankiškai gyventi, priimti sprendimų, atsakyti už savo veiksmus ir atitinkamai dėl tokios savo būklės gali kelti pavojų aplinkiniams.
- 22.8. Atsakovei nekvestionuojant teismų padarytų išvadų, susijusių su jos ketintais atlikti neteisėtais veiksmais, kasacinio skundo argumentai nepaneigia to, jog teismų išvados dėl potencialiai iš atsakovės neteisėtų veiksmų ieškovams galinčios kilti žalos taip pat yra paremtos tinkamu teisės normų aiškinimu ir taikymu.
- 22.9. Atsakovė neginčija, kad, jai kaip bendraturtei naudojant ginčo turtą ne pagal paskirtį, būtų pažeistos ieškovų teisės. Atsakovė taip pat neginčija, kad pagal bylos nagrinėjimo metu galiojusį teisinį reglamentavimą sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų steigimas dvibučiame gyvenamajame name nepakeitus jo paskirties ir negavus kito tame name esančio buto savininko sutikimo nebuvo galimas. Atsakovė neginčija ir teismų padarytos išvados dėl realios grėsmės ieškovų privatus gyvenimo neliečiamumui. Taigi, atsakovė nepagrindė netinkamo [CK 6.225 straipsnio](#) aiškinimo ir taikymo.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės normų, reglamentuojančių prevencinio ieškinio tenkinimo sąlygas

23. Ginčas tarp ieškovų ir atsakovės kilo atsakovei pranešus, kad jai patikėjimo teise perduotas valdyti butas (kitas butas dvibučiame gyvenamajame bute priklauso ieškovams) bus naudojamas ilgalaikiai socialinei globai teikti, steigiant grupinio gyvenimo namus suaugusiems asmenims su proto ir (ar) psichikos negalia, kuriuose galės gyventi ne daugiau kaip 10 asmenų (moterų) ir kad bute jau vykdomas remontas. Ieškovai pareiškė prevencinį ieškinį, prašydami uždrausti vykdyti tokią veiklą, kuria neva būtų daromas neigiamas poveikis kitiems šio turto bendraturčiams, kad tokių grupinio gyvenimo namų steigimas negalimas, nepakeitus buto paskirties ir neturint ieškovų rašytinio sutikimo. Bylą nagrinėję teismai prevencinį ieškinį tenkino.
24. Civilines teises įstatymų nustatyta tvarka gina teismas, vienu iš gynimo būdų užkirsdamas kelią teisę pažeidžiantiems veiksmais ar uždraudžiamas atlikti veiksmus, keliančius pagrįstą grėsmę žalai atsirasti (prevencinis ieškinyje) ([CK 1.138 straipsnio](#) 1 dalies 3 punktas). Realus pavojus, kad ateityje gali būti padaryta žalos, yra pagrindas pareikšti prevencinį ieškinį. Prevenciniu ieškiniu laikomas ieškinyje, kuriuo siekiama uždrausti atlikti veiksmus, sukeliančius realią žalos padarymo ateityje grėsmę ([CK 6.255 straipsnio](#) 1 dalis).
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškintos prevencinio ieškinio pateikimo sąlygos yra šios: 1) siekimas apginti daiktines teises nuo žalos darymo ateityje; 2) reikalavimo objektas yra būsimi neteisėti veiksmai; 3) realus pavojus, kad ateityje teisės pažeidžiantys veiksmai gali būti atlikti ar padaryta žala, arba ateityje bus tęsiami teisės pažeidžiantys veiksmai ar žalos darymas; 4) kaltė nėra būtina šio ieškinio sąlyga, nes šis ieškinyje paprastai reiškiamas dėl ateityje numatomų atlikti, bet dar neatliktų neteisėtų veiksmų. Ta aplinkybė, kad prevenciniu ieškiniu galima reikalauti užkirsti kelią pasirengimui atlikti neteisėtus veiksmus, nutraukti jų tęsimą ar juos pašalinti, kai jie jau daromi, nepaneigia šios taisyklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-73/2008](#); 2016 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-527-695/2016, 36 punktas; 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-156-701/2021](#), 25 punktas).
26. Prevencinio ieškinio, kaip civilinių teisių gynimo būdo, tenkinimo sąlyga yra neteisėti veiksmai, suprantami kaip teisinę pareigą pažeidžiantys veiksmai, kurių pasekmė – žalos padarymas ateityje. Žala šiuo atveju turi būti suprantama kaip būsimų neteisėtų veiksmų potenciali pasekmė. Ieškovas turi įrodyti atsakovo būsimus neteisėtus veiksmus ir kad dėl jų gali atsirasti žala. Prevenciniu ieškiniu negali būti reikalaujama nutraukti savaime teisėtus veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-73/2008](#); 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-322-916/2019](#), 18 punktas).
27. Prevencinio ieškinio reikalavimo objektas yra būsimi neteisėti veiksmai. Neteisėti veiksmai – tai aktyvūs neteisėti atsakovo veiksmai, pažeidžiant įstatymo leidėjo nustatytą pareigą elgtis ar nesielti tam tikru būdu. Jei asmens veiksmai neatitinka teisės aktuose ar sutartyje nustatytų reikalavimų, tai jie laikomi neteisėtais ([CK 6.246 straipsnio](#) 1 dalis). Šiuo ieškiniu negali būti reikalaujama nutraukti savaime teisėtus veiksmus, tokius kaip sandorių, sutarčių sudarymas, kurių neigiami ekonominiai padariniai nėra akivaizdūs, nes prevencinio ieškinio tenkinimo viena iš sąlygų – realus pavojus daryti žalą. Jis suprantamas kaip protinga ir pagrįsta tikimybė, kad žala atsirastų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-73/2008](#); 2013 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-147/2013](#)).
28. Žalos tikimybė turi būti reali ir pagrįsta. Ji suprantama kaip protinga ir pagrįsta tikimybė, kad žala atsirastų. Ieškovas, prevenciniu ieškiniu teigdamas esant realų pavojų, turi įrodyti, kad yra faktų ir aplinkybių, keliančių pavojų, jog jo teisės bus pažeistos. Realią grėsmę gali patvirtinti jau pradėti atsakovo konkretūs veiksmai, iš kurių gali atsirasti žalos, pasirengimas tokiems veiksams, atsakovo požiūris į teisę pažeidžiančius veiksmus, jų nepripažįstimas, ir pan. Jeigu panašaus pobūdžio ar analogiški veiksmai jau yra atlikti ir sukėlė žalą ([CK 6.255 straipsnio](#) 2 dalis), tai tokia aplinkybė gali būti pagrindas tęsiamų veiksmų ar numatomų analogiškų veiksmų žalingas pasekmes vertinti analogiškai, bet pagal [CK 6.255 straipsnį](#) minėtos aplinkybės nenumatytos kaip realios grėsmės prezumpcija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-11-248/2015](#); 2018 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-424-421/2018](#), 15 punktas).
29. Nagrinėjamoje byloje ieškovai, pareiškę prevencinį ieškinį dėl atsakovės veiksmų, turėjo įrodyti visas pirmiau nurodytas prevencinio ieškinio sąlygas ([CPK 178 straipsnis](#)).

Dėl nagrinėjamam ginčui taikytino teisinio reguliavimo

30. Atsakovė kasaciniame skunde teigia nesant būtinybės įrodinėti ir detalai aptarinėti jos neteisėtus veiksmus, kaip vieną iš prevencinio ieškinio tenkinimo elementų, kadangi po teismų priimtų procesinių sprendimų buvo pakeista Aprašo 3.21 punkte nurodyta kategorija „kita stacionarinė globos veikla“, pagal kurią leidžiama gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trijų ir daugiau butų) name ar jo patalpoje, nepakeitus paskirties, vykdyti veiklą, į ją įtraukiant ir stacionarinę protiškai atsilikusių, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės

ligomis globos veiklą. Nors atsakovė kasaciniame skunde akcentuoja kitą prevencinio ieškinio sąlygą – grėsmę žalos atsiradimui, teisėjų kolegija pasisakys ir dėl atsakovės veiksmų, kaip vienos iš būtinų prevencinio ieškinio tenkinimo prielaidų, vertinimui taikomo teisinio reguliavimo.

31. Aprašo 3 punkte (punkto redakcija, galiojusi iki 2022 m. liepos 12 d.) buvo nustatyta, kad gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trių ir daugiau butų) name ar jo patalpose, Tvarkos aprašo 5 punkte nurodytuose negyvenamosios paskirties pastatuose esančiose ir kaip atskiras nekilnojamojo turto objektas suformuotose gyvenamosiose patalpose, nepakeitus paskirties, neįrengus papildomo įėjimo, nedarant žalos bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiam turtui (jei jis yra) ir gyvenamajai aplinkai, nepažeidžiant trečiųjų asmenų gyvenimo ir veiklos sąlygų, galima ši Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje nurodytų rūšių veikla: kita stacionarinė globos veikla (Q87) (taikoma grupinio gyvenimo namų veiklai (Q87.30), bendruomeninių vaikų globos namų veiklai (Q87.90), savarankiško gyvenimo namų veiklai (Q87.90)) (3.21 papunktis).
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2022 m. liepos 11 d. nutarimu Nr. 747 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimo Nr. 1178 „Dėl statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį atvejų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ pakeitė Aprašo 3.21 papunktį ir jį išdėstė taip: „3.21. kita stacionarinė globos veikla (Q87) (taikoma grupinio gyvenimo namų veiklai (Q87.20, Q87.30), bendruomeninių vaikų globos namų veiklai (Q87.20, Q87.90), savarankiško gyvenimo namų veiklai (Q87.20, Q87.30, Q87.90))“. Aprašo 3.21 papunktis buvo papildytas Q87.20 kategorija, kuri pagal EVRK 2 redakciją reiškia stacionarinę protiškaici atsilikusių, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės ligomis globos veiklą. Aprašo 3.21 papunktis pakeitimais įsigaliojo 2022 m. liepos 13 d. Vadinasi, po 2022 m. liepos 13 d. gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trių ir daugiau butų) name norint vykdyti Q87.20 kategorijoje nustatytą veiklą, nereikalaujama keisti gyvenamosios patalpos paskirties.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad galioja tik paskelbti įstatymai, atspindi teisės principas, jog paskelbti įstatymai galioja į ateitį ir neturi grįžamosios galios (lot. *lex retro non agit*). Taigi įstatymai taikomi tiems faktams ir pasekmėms, kurios atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo (*inter alia* (be kita ko) 1994 m. gruodžio 1 d., 2001 m. sausio 11 d., 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimai). Reikalavimas, kad paskelbti įstatymai galėtų į ateitį ir neturėtų grįžamosios galios – svarbi teisinio tikrumo prielaida, esminis teisės viešpatavimo, teisinės valstybės elementas (2001 m. sausio 11 d., 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimai). Taisyklė *lex retro non agit* – svarbus ir būtinis veiksnys užtikrinantis teisės, įstatymų, teisinės tvarkos stabilumą ir tvirtumą, teisių santykių subjektų teises, pasitikėjimą valstybėje priimtais teisės aktais. Teisės subjektas turi būti įsitikinęs, kad jo elgesys, atitinkantis tuo metu galiojančius teisės aktus, ir vėliau bus laikomas teisėtu ir nesukeliančiu jam neigiamų teisių padarinių (Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d. nutarimas; 2018 m. kovo 22 d. sprendimas Nr. KT5-S2/2018).
34. Kasacinis teismas savo jurisprudencijoje taip pat vadovaujasi pirmiau nurodytais Konstitucinio Teismo išaiškinimais dėl teisės normos galiojimo laiko atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-568/2014](#)).
35. Taigi, nors šiuo metu ir pasikeitė teisinis reguliavimas, šalių teisėms ir pareigoms ar faktams, atsiradusiems galiojant anksčiau priimtam teisės aktui (anksčiau priimtai redakcijai), paprastai taikomos santykių susikūrimo ar faktų įvykio metu galiojančio teisės akto nuostatos, jeigu teisės aktas nenustato kitaip.
36. Sprendžiant atsakovės veiksmų, jai siekiant ginčo bute vykdyti sutrikusios psichikos asmenų grupinio gyvenimo namų veiklą, teisėtumo klausimą, taikytinas grįžimo į buvusią padėtį modelis, reiškiantis, kad turi būti tirama ir vertinama ta faktinė situacija, kuri buvo tokios veiklos pradžios momentu, t. v. taikomi tie teisės aktai, kurie galiojo būtent pirmiau ivardytu momentu. Kitoks aiškinimas suponuotu *lex retro non agit* principo pažeidimą. Ieškovai prevencinį ieškinį pareiškė po informacijos apie atsakovės planuojamą vykdyti veiklą išviešinimo ir remonto darbų pradžios ginčo bute, todėl nagrinėjama ginčą privalu nagrinėti vadovaujantis tuo metu galiojusia Aprašo redakcija, nepaisant vėlesnių jo nuostatų pakeitimo, ir pagal bylos nagrinėjimo metu galiojusį teisinį reglamentavimą spręsti apie būsimų atsakovės veiksmų teisėtumą (neteisėtumą).
37. Priėjusi tokią išvadą, teisėjų kolegija nepripažįsta pagrįstu atsakovės kasacinio skundo teiginį, kad susiklosčiusi situacija automatiškai reiškia apskųstos apeliacinės instancijos teismo priimtą nutartį, kaip praradusios aktualumą, vykdymo negalimumą.
38. Pasisakydama apie atsakovės neteisėtus veiksmus prevencinio ieškinio kontekste, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį ir į Aprašo 3 punkto nuostatą, kuri liko nepakitusi po Vyriausybės 2022 m. liepos 11 d. nutarimo Nr. 747 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimo Nr. 1178 „Dėl statinio (jo patalpų) naudojimo ne pagal paskirtį atvejų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ priėmimo. Aprašo 3 punktas gyvenamosios paskirties vieno buto, dviejų butų, daugiabučiame (trių ir daugiau butų) name ar jo patalpose nepakeitus paskirties leidžia vykdyti EVRK nurodytų rūšių veiklą su sąlyga, kad tokia veikla nedaro žalos bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančiam turtui (jei jis yra) ir gyvenamajai aplinkai, nepažeidžia trečiųjų asmenų gyvenimo ir veiklos sąlygų. Aprašo 3 punkto pakeitimais nepaneigė būtinybės atsižvelgti į šiame punkte nustatytus kriterijus vertinant, ar atsakovė gali viename iš butų, esančiame dvibučiame name, vykdyti planuojamą veiklą. Ieškovams byloje įrodžius, kad atsakovės veikla ateityje galėtų daryti neigiamą įtaką, žalą ieškovų gyvenimo ir veiklos sąlygoms, atsakovė taip pat negalėtų viename iš butų, esančiame dvibučiame name, vykdyti stacionarinę protiškaici atsilikusių, psichikos ligonių, sergančiųjų priklausomybės ligomis asmenų globą.

Dėl aplinkybių, kuriomis ieškovai įrodinėja savo teisių pažeidimą, vertinimo

39. Kasaciniame skunde teigiama, kad bylą nagrinėję teismai pažeidė Lygių galimybių įstatymą, Konvenciją: klaidingai pripažinę, kad proto ir (ar) psichikos negalią turinčių asmenų neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei elgesys yra visuotinai žinoma aplinkybė, nepagrįstai atleido ieškovus nuo įrodinėjimo pareigos, priimtais procesiniais sprendimais įteisino neigalių asmenų kaip visuomenės grupės diskriminaciją sveikų žmonių atžvilgiu, užkirto kelią neigalių asmenų integracijai į bendruomenę. Kasaciniame skunde pabrėžiama, kad šioje byloje nebuvo objektyviaus pateisinimo neigalių žmonių kitokiam vertinimui, išskyrus subjektyvius pamąstymus, grįstus stereotipais ir baimėmis. Atsakovės vertinimu, teismai, pripažinę, kad sutrikusios psichikos asmenų elgesys yra neprognozuojamas ir keliantis grėsmę visuomenei, minėtas aplinkybes automatiškai priskyrė prie įrodinėjimo nereikalaujančių aplinkybių, ir tuo pažeidė [CPK](#) 182 straipsnį.
40. Pirmosios instancijos teismas, pripažindamas ieškovo, kaip gyvenamojo namo bendraturčių, teisių pažeidimo, atsakovei kitame bute vykdančią savo planuojamą veiklą, faktą, šia išvada grindė, be kita ko, nuostata apie viešai žinomus, todėl nereikalaujančius papildomo įrodinėjimo, sutrikusios psichikos asmenų galimus neprognozuojamus elgesio variantus. Apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas dėl atsakovės apeliaciname skunde keliamos neigalių asmenų diskriminavimo problemos, pabrėžė, kad realios žalos atsiradimo tikimybės negalima remti vien prielaidomis, tačiau šiuo atveju asmenų su psichikos negalia nediskriminavimas užtikrinamas ne neigiant medicininių tikrovę (asmenų su psichikos negalia elgesys vertinamas kaip neprognozuojamas, tačiau jis gali būti kontroliuojamas medicininėmis priemonėmis, bet tokia informacija ieškovams nepateikta dėl asmens duomenų apsaugos), o teisėtais būdais pagal kiekvieno neigalaus asmens būklę įgyvendinant asmenų integraciją į visuomenę, valstybei imantis atitinkamų priemonių Konvencijoje nurodytiems tikslams pasiekti.
41. Konvencijos 19 straipsnyje įtvirtinta, kad visi neigalieji turi lygias teises gyventi savarankiškai ir būti įtraukti į bendruomenę, laisvai priimti sprendimus ir kontroliuoti savo gyvenimą. Kaip teigiama Jungtinių Tautų neigaliųjų teisių komiteto komentare (bendrosiose pastabose) dėl 19 straipsnio, šis straipsnis pagrįstas pagrindiniu žmogaus teisių principu, kad visi žmonės gimsta lygūs savo orumu ir teisėmis ir visų žmonių gyvenimai laikomi vienodai vertingais. Valstybės, ratifikavusios šią Konvenciją, įsipareigojo gerbti nurodytas teises ne tik per negatyvųjį, bet ir

pozityvų aspektą – Konvencijos šalys turi imtis visų būtinų priemonių užtikrinti, kad valstybė ar privatus subjektai nepažeistų 19 straipsnyje įtvirtintų teisių. Konvencijos šalys įpareigojamos nedelsiant panaikinti neigaliųjų ar neigaliųjų grupių diskriminaciją ir užtikrinti jų lygias teises gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę. Neigaliųjų teisių komitetas, nors ir sutinka, kad nuo Konvencijos priėmimo, įgyvendinant jos 19 straipsnį, buvo padaryta nemažai pažangos, kai kurios kliūtys vis dar yra išlikusios, pavyzdžiui, neigiamas požiūris, stigma ir stereotipai, užkertantys kelią neigaliesiems būti įtrauktiems į bendruomenę ir gauti esamą pagalbą (žr. 15 punktą, f papunktį). Iš tiesų, ryškiausi stereotipai apie psichikos negalią turinčius asmenis dažnai siejami su jų pavojingumu, nenusipėjamumu ir nepatikimumu (The stigma of mental disorders: A millennia? long history of social exclusion and prejudices: EMBO reports: Vol 17, No 9 (embopress.org)).

42. Panašiai ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje, sprendžiant dėl psichikos ar protinę negalią turinčių asmenų teisių pažeidimo, nurodyta, kad pagal valstybės pozityviusius įsipareigojimus Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos kontekste gali būti reikalaujama imtis priemonių, skirtų ypatingai itin pažeidžiamų asmenų apsaugai užtikrinti; tais atvejais, kai pagrindinių teisių ribojimas taikomas ypač pažeidžiamai visuomenės grupei, kuri praeityje patyrė didelę diskriminaciją (turintys negalią patenka į šią grupę), valstybės vertinimo laisvės ribos yra žymiai siauresnės ir valstybė turi nurodyti itin svarbias priežastis atitinkamam ribojimui pagrįsti (žr., pvz., 2010 m. gegužės 20 d. sprendimą *Alajos Kiss prieš Vengriją*, peticijos Nr. 38832/06; 2017 m. kovo 23 d. sprendimą byloje *A. M. V. prieš Suomiją*, peticijos Nr. 53251/13, ir kt.).
43. Apibrėždamas diskriminacijos sampratą (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnis „Diskriminacijos uždraudimas“), EŽTT savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad diskriminacija reiškia, jog su asmenimis, atsidūrusiais panašiose situacijose, be objektyvios ir pagrįstos priežasties / pateisinimo elgiamasi skirtingai, arba be objektyvaus ir pagrįsto pateisinimo asmenys, esantys visiškai skirtingose padėtyse, yra vertinami vienodai (žr. cituotą *A. M. V. prieš Suomiją*, taip pat *Thlimmenos prieš Graikiją* [DK], Nr. 34369/97, § 44, ECHR 2000-IV).
44. Lygių galimybių įstatymas diskriminaciją aiškina kaip tiesioginę ir netiesioginę, priekabiavimą, nurodymą diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (2 straipsnio 1 punktas). Šio įstatymo 5 straipsnis įtvirtina valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigą įgyvendinti lygias galimybes.
45. Pirmiau nurodytų tarptautinių principų, nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintų nuostatų kontekste teisėjų kolegija pripažįsta, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimuose vartojamos formuluotės nėra visiškai korektiškos, neatitinka tarptautinių neigaliųjų teisių apsaugos standartų, kadangi atspindi giliai įsisknijusias stigas dėl psichikos negalią turinčių asmenų ir jų elgesio pavojingumo. Proto ir psichikos negalia gali būti skirtingo lygio, ji gali pasireikšti įvairiais būdais, pasižymėti ar nepasižymėti elgesio sutrikimais. Todėl nagrinėjamoje situacijoje nesant konkrečių duomenų apie atsakovės būte apgyvendinamas moteris, jų susirgimo lygį, negalima konstatuoti, kad visų jų elgesys yra (bus) neprognozuojamas, ir šią aplinkybę priskirti prie viešai žinomų, kaip nurodė teismai.
46. Tačiau, nepaisant tokios išvados, vertinant pačių bylą nagrinėjusių teismų sprendimų turinį bei esmę, negalima pritarti atsakovei, jog teismai aplinkybę dėl sutrikusios psichikos asmenų elgesio nenusipėjamumo ir keliančio grėsmę visuomenei priskyrė prie visuotinai žinomų aplinkybių, kurių, vadovaujantis [CPK 182 straipsniu](#), nereikia įrodinėti, ar kad priimti teismų sprendimai diskriminuoja psichikos sutrikimus turinčius asmenis, kadangi užkerta kelią tokiems asmenims gyventi kartu su sveikais žmonėmis.
47. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismas procesiniuose sprendimuose nesiremia [CPK 182 straipsniu](#), išvardijančiu aplinkybes, kurių nereikia įrodinėti byloje. Būtent pati atsakovė, interpretuodama teismų sprendimus, motyvą dėl psichikos sutrikimus turinčių asmenų elgesio neprognozavimo vertina [CPK 182 straipsnio](#) kontekste, priskirdama jį prie nereikalaujančių įrodinėjimo aplinkybių. Priešingai nei nurodo atsakovė, bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme buvo siekiama kuo daugiau išsiaiškinti asmenų, galinčių gyventi ginčo būte, psichinio nukrypimo, darbingumo, specialiųjų poreikių lygį, t. y. nustatyti neigalių asmenų elgesio nukrypimo lygį. Šie aspektai suponuoti objektyviausią išvadą dėl neigalių moterų elgesio prognozavimo. Tačiau, atsakovei nurodžius esant galimybę globos įstaigoje keisti apgyvendintus asmenis, nebuvo galimybės nustatyti nuolat gyvenančių moterų susirgimų ir jų elgesio sutrikimų.
48. Teisėjų kolegijos vertinimu, ateityje galėsiančią kilti žalą ieškovo interesams teismai siejo ne vien su anksčiau nurodyta aplinkybe dėl psichikos negalią turinčių asmenų elgesio neprognozavimo, bet buvo atsižvelgta ir į planuojamos vykdyti grupinio gyvenimo namų veiklos organizavimo galimybes ir vykdyto ypatumų atsakovės turimame būte (apgyvendintų asmenų ir personalo skaičių, šalims priklausančio gyvenamojo ploto išsidėstymą, stebėjimo kamerų įrengimą, pastato vandens ir nuotekų tinklus). Galima ieškovo turtui žalos atsiradimo grėsmė buvo kildinama ir iš šio turto nuvertėjimo potencialiems pirkejams žinant, kad kaimyninis butas skirtas gyventi įvairioms socialinėms grupėms.
49. Taigi, nors bylą nagrinėję teismai, nurodė, kad psichikos sutrikimus turinčių asmenų elgesys yra neprognozuojamas, ir tai viešai žinoma, netinkamai ir nekorektiškai apibūdino šią socialinę grupę, tačiau teismų galutinis bylos išnagrinėjimo rezultatas buvo grindžiamas iš esmės kitomis ieškovo įrodinėtomis aplinkybėmis, kurių pagrįstumas buvo patikrintas teismų. Dėl šios priežasties, teisėjų kolegijos vertinimu, nėra prielaidų sutikti su kasacinio skundo argumentais, kuriais yra kvestionuojamas prevencinio ieškinio tenkinimo pagrįstumas nenustačius visų tam būtinų sąlygų (kad ateityje grės žala ieškovo interesams).

Dėl interesų pusiausvyros principo užtikrinimo

50. Atsakovė kasaciniame skunde nurodo, kad bylą nagrinėję teismai pažeidė interesų pusiausvyros principą neigaliųjų asmenų lygių teisių sąskaita.
51. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad nagrinėjamu atveju, kai ginčas kilo dėl šalių galimybės laisvai naudotis joms priklausančiu turtu bei atsižvelgiant į civilinio proceso tikslus, iš kurių vienas – kuo greičiau atkurti teisėta taika tarp ginčo šalių, privalu pasisakyti ir dėl interesų pusiausvyros principo taikymo esamoje situacijoje ([CK 1.2 straipsnio](#) 1 dalis, [CPK 2](#) straipsnis).
52. Civiliniai santykiai reglamentuojami vadovaujantis, be kitų principų, jų subjektų lygiateisiškumo, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais. Civiliniams teisiniams santykiams būdingas skirtingų subjektinių interesų egzistavimas ir kartu yra neišvengiama konkurencija tarp tokių interesų, o pirmiau įvardytų principų, kuriais, be kitų, grindžiami civiliniai teisiniai santykiai, taikymas reikalauja užtikrinti, kad, konkuruojant dviem skirtingiems subjektiniams interesams, būtų pasiekta tinkama ir protinga tokių interesų pusiausvyra (tiek, kiek tokios pusiausvyros užtikrinimas yra objektyviai įmanomas), kad vienas interesas nebūtų suabsoliutintas ir be pagrindo iškeltas virš kito konkuruojančio intereso (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-695/2019, 25 punktas).
53. Ieškova, pareiškę prevencinį ieškinį, akcentavo savo teisėtą lūkestį gyventi gyvenamosios paskirties dvibučiame name, kuris būtų naudojamas tik pagal paskirtį, o ne specialiajai veiklai (sutrikusios psichikos asmenų globa) vykdyti. Ieškovo byloje buvo įrodinėjami jų ir nepilnamečio vaiko teisių pažeidimai (nesaugi aplinka, privataus gyvenimo pažeidimai, finansiniai nuostoliai, susiję su nekilnojamojo turto kainos sumažėjimu), kuriuos patirtų ieškovo šeima, atsakovei pradėjus vykdyti savo planuojamą veiklą. Atsakovė oponuoja, kad ieškovo teisių užtikrinimas pažeistų neigalių asmenų teise gyventi įprastoje visuomenėje, užkirstu kelią galimybei vykdyti psichikos negalią turinčių asmenų integraciją į bendruomenę. Todėl, sprendžiant dėl ieškovo pareikšto reikalavimo, aktualūs šalių interesai, teisės, jų derinimas, pusiausvyra ir proporcingumas.

54. Interesų pusiausvyros principo aspektu pabrėžtina byla nagrinėjusių teismų nustatyta aplinkybė, kad atsakovė, rinkdamasi būstą asmenų su psichikos negalia globos veiklai vykdyti, turėjo keletą alternatyvių variantų, t. y. atsakovė šiai veiklai galėjo pasirinkti ir kitas patalpas, esančias individualiuose namuose. Atsakovė byloje nepaiškino, kodėl galiausiai buvo pasirinktas vienas iš dvibučiame name esančių būstų.
55. Analizuojant interesų pusiausvyros klausimą taip pat svarbu atsižvelgti ir į nagrinėjamos bylos įvykių chronologiją: atsakovė, prieš norėdama pradėti veiklą, pagal tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą turėjo pakeisti patalpos paskirtį ir gauti atitinkamą ieškovų (bendraturčių) sutikimą, bet šių veiksmų neatliko; vėliau, vykstant procesui, po atsakovei nepalankių sprendimų, atsakovės steigėjas inicijavo atitinkamo teisės akto pakeitimą (dabar nebereikia keisti paskirties ir gauti sutikimo).
56. EŽTT išnagrinėtose bylose akcentavo pavojų, susijusių su teisės aktu, kurie galioja atgaline data (retrospektyvių teisės aktu) ir daro įtaką teismo ginčo, kurio šalis yra valstybė, sprendimui, taikymui, įskaitant tuos atvejus, kai dėl to nebegalima laimėti vykstančio teismo ginčo. Bet kokios priežastys, pateiktos tokioms priemonėms pateisinti, turi būti atidžiai išnagrinėtos (žr. *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ir Yorkshire Building Society prieš Jungtinę Karalystę*, 1997, § 112). Konvencijos 6 straipsnis draudžia bet kokių įstatymų leidėjo kišimąsi į teisingumo vykdymą, kuriuo siekiama daryti įtaką teisminiam ginčo sprendimui, išskyrus atvejus, kai tai daroma dėl „įtikinamų bendrojo intereso pagrindų“ (žr. *Zielinski, Pradal, Gonzalez ir kiti prieš Prancūziją* [DK], 1999, § 57; *Scordino prieš Italiją* (Nr. 1) [DK], 2006, § 126).
57. Aptarti atsakovės veiksmai dėl būsto pasirinkimo, poįstatyminių teisės aktų pakeitimo leidžia pripažinti, kad ji nebuvo visiškai sąžininga vykdydama negali turinčių asmenų integracijos programą. Atsakovės elgesio, sprendimų variantai negali būti pripažinti priimtinaisiais, tinkamai užtikrinančiais interesų pusiausvyros principo įgyvendinimą šioje ginčo situacijoje.
58. Teisėjų kolegija, apibendrindama pirmiau išdėstytus argumentus ir išvadas, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai aiškino materialiosios teisės normas, reglamentuojančias prevencinio ieškinio institutą, todėl pagrindo naikinti apskųstą apeliacinės instancijos teismo nutartį kasacinio skundo argumentais nenustatyta (CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

59. Netenkinus atsakovės kasacinio skundo, iš jos ieškovų naudai priteistinas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas (CPK 93 straipsnio 1 dalis, 98 straipsnio 1 dalis).
60. Ieškovai pateikė prašymą priteisti jų naudai 3444,87 Eur teisinės pagalbos išlaidų už atsiliepimo į kasacinį skundą surašymą. Ši suma viršija Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu, 7, 8.14 punktuose nurodytą dydį (2022 m. III ketv. VDU 1799 Eur x 1,7 = 3058,3 Eur), todėl konstatavus, kad kasacinis skundas atmestinas, iš atsakovės ieškovui, teismui pateiktoje teisiųjų paslaugų suvestinėje nurodytam kaip klientui, priteistina 3058,30 Eur (CPK 98 straipsnio 1 dalis).
61. Išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, šioje byloje kasaciniame teisme nepatirta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gegužės 24 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti iš atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos biudžetinės įstaigos globos namų „Užuovėja“ (j. a. k. 300836436) ieškovui D. P. (a. k. (duomenys neskelbtini) 3058,30 Eur (tris tūkstančius penkiasdešimt aštuonis Eur 30 ct) bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Gražina Davidonienė

Donatas Šernas

Jūratė Varanaukaitė